

ПОЗИЦІЯ УВКБ ООН СТОСОВНО ПОВЕРНЕННЯ В УКРАЇНУ

березень 2022 г.

Зміст

Вступ.....	1
Доступ до території та міжнародний захист.....	2
Заяви, подані «на місці» громадянами України та особами, які постійно проживають в цій країні.....	2
Визначення України як безпечної країни походження.....	2
Біженці та шукачі притулку (громадяни інших країн).....	2
Рекомендація стосовно неповернення.....	3

Вступ

- 21 лютого 2022 року Російська Федерація, яка до цього протягом кількох місяців нарощувала свій військовий потенціал на українському кордоні, визнала самопроголошені Донецьку народну республіку і Луганську народну республіку та ввела війська у ці два регіони¹. 24 лютого 2022 року Російська Федерація оголосила «спеціальну військову операцію» проти України, і російська армія розпочала свої операції по всій території країни². Станом на 2 березня 2022 року українські війська захищали від атак міста Київ та Харків, в той час як цивільне населення ховалося у станціях метро та бомбосховищах, щоб уникнути частих артилерійських обстрілів³. Уряд України видав указ про загальну мобілізацію дорослого чоловічого населення⁴, і повідомляється, що чоловікам віком 18-60 років не дозволяється залишати країну⁵.
- Різні сторони висловлюють занепокоєння, що цей конфлікт може призвести до погіршення ситуації з дотриманням прав людини та втрати життя мирних громадян⁶. Реагуючи на конфлікт, Європейський Союз (ЄС), Сполучені Штати Америки та інші країни ввели санкції проти Російської Федерації, що призвело до падіння російського рубля⁷. 28 лютого 2022 року Україна та Російська Федерація провели переговори на кордоні з Білоруссю⁸.
- До ескалації конфлікту в Україні вже спостерігалася «затяжна гуманітарна криза»: близько 2,9 млн осіб потребували гуманітарної допомоги, переважно у східних областях країни⁹. Крім того, в Україні зареєстровано майже 1,5 млн внутрішньо переміщених осіб (ВПО)¹⁰. Країна також приймає біженців і шукачів притулку з Афганістану, Сирії, Російської Федерації, Сомалі, Іраку, Ірану, Білорусі та інших країн¹¹. Згідно з даними Управління ООН з координації гуманітарних питань (ОКГП ООН), цей конфлікт «загрожує викликати гуманітарну катастрофу в Україні та також у сусідніх країнах, які вже стикаються з масовим припливом людей, які рятуються втечею від військових дій»¹².
- На 27 лютого 2022 року загинуло близько 352 цивільних осіб, включаючи 14 дітей, ще 1684 отримали поранення¹³. За оцінками, 874 026 осіб залишили країну станом на 1 березня 2022 року, і потік осіб, що залишають країну, триває швидкими темпами¹⁴. Черга автомобілів на перетин кордону в пункті пропуску Медика на кордоні з Польщею 27 лютого 2022 року була

довжиною більше 30 км; 45 200 осіб прибули в Польщу лише за 15 годин¹⁵. Станом на 27 лютого 2022 року сусідні країни, у тому числі Угорщина, Молдова, Польща, Румунія та Словаччина, почали приймати біженців, які рятуються від конфлікту, і готувалися до прибуття великої кількості біженців; на 1 березня 2022 року Польща прийняла 453 982 особи, Румунія - 44 540 осіб, приблизно 116 348 осіб перетнули кордон з Угорщиною, 67 тис. прибули до Словаччини, ще 79 315 - до Молдови¹⁶.

Доступ до території та міжнародний захист

5. Оскільки ситуація в Україні залишається нестабільною і невизначеною, УВКБ ООН наголошує на позитивній позиції кількох країн щодо доступу до притулку і закликає всі країни дозволити цивільним особам будь-якої громадянської належності, що залишають Україну, без дискримінації в'їхати на їхні території та забезпечити дотримання принципу недопущення висилки у всіх випадках.
6. Тимчасовий захист відповідно до Директиви ЄС про тимчасовий захист може бути одним із способів забезпечення узгодженості захисту та гармонізації заходів реагування держав у ЄС, а також надання негайного захисту від висилки та базових стандартів поведження¹⁷. УВКБ ООН знає про дискусії щодо цього та вітає їх.
7. Усі заяви громадян України та осіб, що раніше постійно проживали в цій країні, які звертаються за міжнародним захистом, повинні розглядатися в рамках справедливих та ефективних процедур відповідно до міжнародного та регіонального законодавства про біженців. УВКБ ООН стурбоване тим, що останні події в Україні призводять до збільшення потреб у міжнародному захисті людей, які рятуються втечею з України, чи то як біженці відповідно до Конвенції 1951 року або регіональних правових інструментів, чи як бенефіціари інших форм міжнародного захисту¹⁸.
8. З огляду на нестабільність ситуації на всій території України, УВКБ ООН не вважає за прийнятне відмовляти у міжнародному захисті громадянам України та особам, які раніше постійно проживали в Україні, на підставі альтернативи внутрішньої втечі або переміщення всередині країни.
9. У випадку осіб, чиї заяви були відхилені до початку останніх подій, поточна ситуація в Україні може зумовлювати зміну обставин, які необхідно врахувати у разі подання нової заяви про надання притулку.
10. Серед осіб, що покидають країну можуть бути також особи, причетні до дій, у зв'язку з якими вони підпадають під сферу дії положень про виключення зі сфери міжнародного захисту, що містяться у статті 1F Конвенції 1951 року¹⁹. В таких випадках необхідно буде уважно вивчити будь-які питання індивідуальної відповідальності за злочини, у зв'язку з якими може виникати питання виключення зі сфери міжнародного захисту біженців. Крім того, для збереження цивільного характеру притулку державам необхідно буде уважно оцінити ситуацію прибулих осіб, щоб виявити озброєні елементи та відокремити їх від цивільного населення біженців²⁰.

Заяви, подані «на місці» громадянами України, та особами, які постійно проживають в цій країні

11. Багато громадян, які проживають в інших країнах (або особи, які раніше постійно проживали в Україні) на даний час користуються видами правових статусів, пов'язаними, наприклад, з навчанням або роботою, які були надані до ескалації конфлікту. УВКБ ООН рекомендує, де це можливо та доцільно, продовжити існуючі види правових статусів на необхідний період. Особам, які користуються такими механізмами, не слід забороняти подавати заяви про надання притулку.

Визначення України як безпечної країни походження

12. За наявних обставин УВКБ ООН не вважає Україну «безпечною країною походження». Держави мають виключити Україну зі списків «безпечних країн походження». Відповідно, УВКБ ООН закликає уряди держав не застосовувати прискорені процедури зі скороченими процедурними гарантіями (включаючи апеляції, що не мають призупиняючої дії) до заяв про надання міжнародного захисту, поданих українськими громадянами або особами, які постійно проживають в Україні; а також не застосовувати до таких осіб умови прийому, відмінні від тих, що застосовуються до інших заявників, які звертаються за міжнародним захистом.

Біженці та шукачі притулку (громадяни інших країн)

13. Особи, які мають громадянство інших країн (не України), можливо, також вирішать покинути Україну або будуть змушені це зробити внаслідок подій, пов'язаних з конфліктом, і їм це повинно бути дозволено. Деякі з цих осіб, можливо, були визнані біженцями, отримали додатковий захист або були зареєстровані як шукачі притулку в Україні. Громадяни Афганістану та Сирії – це одні з найчисленніших груп шукачів притулку та біженців в Україні, поряд із громадянами Російської Федерації та інших країн. Україна була і залишається країною, яка приймає біженців та інших осіб, які потребують міжнародного захисту. Якщо ці особи переміщуватимуться далі у пошуках безпеки, їх необхідно спрямовувати на проходження національних процедур надання притулку для розгляду їх заяв про надання міжнародного захисту. Крім того, можуть бути також іноземні громадяни або особи без громадянства, які проживали в Україні та які (ще) не подали заяву про надання міжнародного захисту в Україні до того, як були змушені покинути цю країну через поточні обставини. УВКБ ООН рекомендує, щоб таких осіб спрямовували на проходження національної процедури надання притулку в країні, де вони звертаються за міжнародним захистом.

Рекомендація стосовно неповернення

14. Оскільки ситуація в Україні є нестабільною і може певний час залишатися невизначеною в майбутньому, УВКБ ООН закликає держави призупинити примусове повернення громадян цієї країни та осіб, які раніше постійно проживали в Україні, включаючи тих, чиї заяви про надання притулку були відхилені. Заборона на примусове повернення є мінімальним стандартом і має діяти доти, доки ситуація з безпекою в Україні не покращиться значним чином, щоб забезпечити безпечне та гідне повернення тих осіб, які визнані такими, що не потребують міжнародного захисту.
15. УВКБ ООН продовжуватиме відслідковувати ситуацію в Україні з метою оцінки потреб у міжнародному захисті у зв'язку з поточною ситуацією.

¹ Джеймстаунський фонд, *Росія визнає Донецьку та Луганську сатрапії як «незалежні держави»*, 22 лютого 2022 р., www.ecoi.net/en/document/2068374.html; БіБіСі, *Криза в Україні: Росія вводить війська в регіони, що утримуються повстанцями*, 21 лютого 2022 р., www.bbc.com/news/world-europe-60468237; Deutsche Welle (DW), *Росія визнає незалежність сепаратистських регіонів України*, 21 лютого 2022 р., www.dw.com/en/russia-recognizes-independence-of-ukraine-separatist-regions/a-60861963

² Time, *Ось що нам відомо зараз про напад Росії на Україну*, 24 лютого 2022 р., <https://time.com/6150708/russia-ukraine-invasion-war/>; Аль-Джазіра, *Хронологія: Путін напав на Україну – як це сталося*, 24 лютого 2022 р., www.aljazeera.com/news/2022/2/24/timeline-putin-attacks-ukraine-how-it-happened.

³ Аль-Джазіра, *Безліч смертей, Росія посилює бомбардування українських міст*, 2 березня 2022 р., www.aljazeera.com/news/2022/3/2/more-deaths-as-russia-intensifies-bombing-of-ukraine-cities; CNN, *Росія бомбардує житлові квартали Харкова і посилює наступ на Київ, коли закінчуються переговори з Україною*, 1 березня 2022 р., <https://edition.cnn.com/2022/02/28/europe/ukraine-russia-invasion-monday-intl-hnk/index.html>; Газета «The Guardian», *Росія здійснює множинні ракетні атаки на Харків та відновлює наступ на Київ*, 28 лютого 2022 р., www.theguardian.com/world/2022/feb/28/russian-rocket-strikes-kill-dozens-in-kharkiv-as-ukraine-russia-talks-begin.

⁴ Указ, виданий 24 лютого 2022 року, передбачає проведення загальної мобілізації на таких територіях: Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Донецька, Житомирська, Закарпатська, Запорізька, Івано-Франківська, Київська, Кіровоградська, Луганська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Тернопільська,

Харківська, Херсонська, Черкаська, Чернігівська області, місто Київ. Інформація, що має УВКБ ООН, 28 лютого 2022 р. Див. також, агентство «Reuters», *Президент України підписав Указ про загальну мобілізацію населення* - Інтерфакс, 24 лютого 2022 р., www.reuters.com/world/europe/ukrainian-president-signs-decree-general-mobilisation-population-interfax-2022-02-24/; DW, *Президент України видав указ про загальну мобілізацію*, 24 лютого 2022 р., www.dw.com/en/ukraine-president-orders-general-mobilization/a-60908996.

- ⁵ Аль-Джазіра, «Ми будемо себе захищати»: Українці йдуть воювати, 27 лютого 2022 р., www.aljazeera.com/news/2022/2/27/we-are-going-to-defend-ourselves-ukrainians-join-war-front; The Intercept, *На заході України призовники різного віку вирушають воювати, висловлюючи обурення вторгненням Путіна*, 26 лютого 2022 р., <https://theintercept.com/2022/02/26/ukraine-russia-invasion-conscription/>; «The Independent», *В Україні громадянам кажуть робити коктейль молотова, щоб боротися з Росією, скасовуються вікові обмеження на призов до армії*, 25 лютого 2022 р., www.independent.co.uk/news/world/europe/russia-ukraine-army-age-lifted-b2023117.html; Channel News Asia, *Прикордонники стріляють, у той час як українці намагаються потрапити на евакуаційні потяги*, 25 лютого 2022 р., www.channelnewsasia.com/world/ukraine-russia-invasion-evacuation-train-shots-fired-2520346; Hungary Today, *Українські біженці масово перетинають угорський кордон пішки*, 25 лютого 2022 р., <https://hungarytoday.hu/ukrainian-war-refugees-hungarian-border-ethnic-hungarians/>. Є також повідомлення про людей з іншою громадянською належністю (не України), включаючи іноземних студентів, яким не дозволяють покинути Україну. БіБіСі, *Український конфлікт: Нігерійці обурені ставленням до студентів на польському кордоні*, 28 лютого 2022 р., www.bbc.com/news/world-africa-60555650; Business Insider, *Африканські студенти, які тікають від російського вторгнення, кажуть, що їм не дають перетнути кордон із Польщею через політику «спочатку українці»*, 27 лютого 2022 р., www.businessinsider.com/african-students-ukrainians-first-policy-preventing-them-leaving-war-zone-2022-2.
- ⁶ Див., наприклад, Організація «Amnesty International», *Щемливе занепокоєння за права людини та життя людей під час вторгнення Росії в Україну*, 24 лютого 2022 р., www.amnesty.org/en/latest/news/2022/02/soaring-concern-for-human-rights-and-human-lives-as-russia-invades-ukraine/; Управління Верховного Комісара з прав людини (УВКПЛ), *Голова управління ООН з прав людини закликає негайно припинити військові дії Російської Федерації проти України*, 24 лютого 2022 р., www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=28153&LangID=E; Організація «Human Rights Watch» (HRW), *Росія, Україна та міжнародне право: про окупацію, збройний конфлікт та права людини*, 23 лютого 2022 р., www.hrw.org/news/2022/02/23/russia-ukraine-international-law-occupation-armed-conflict-and-human-rights.
- ⁷ Газета «The Guardian», *Війна в Україні: під тиском санкцій російський рубль падає, а Зеленський говорить про «найважливіші» 24 години*, 28 лютого 2022 р., www.theguardian.com/world/2022/feb/28/ukraine-war-sanctions-hit-russian-rouble-crashes-as-zelenskiy-speaks-of-crucial-24-hours; Агентство «Reuters», *Ізоляція Росії посилюється в міру того, як Україна чинить опір вторгненню*, 28 лютого 2022 р., www.reuters.com/world/europe/russias-isolation-deepens-ukraine-resists-invasion-2022-02-28/.
- ⁸ Газета «The Independent», *Новини Україна-Росія: готуються мирні переговори на території Білорусі після того, як Путін приводить у підвищену готовність ядерні сили*, 28 лютого 2022 р., www.independent.co.uk/news/world/europe/russia-ukraine-latest-putin-kyiv-zelensky-war-update-B2024651.html. Угоди про припинення вогню досягнуто не було, сторони домовилися призначити другий раунд переговорів. Голос Америки (VOA), *Україна та Росія готуються до 2-го раунду переговорів, Київ вимагає припинення вогню*, 28 лютого 2022 р., www.voanews.com/a/russia-faces-diplomatic-economic-pressure-as-ukraine-resists-invasion-/6462659.html. Управління Організація Об'єднаних Націй з координації гуманітарних питань (УКГП), *Огляд гуманітарних потреб на 2022 рік: Україна*, 30 листопада 2021 р., www.humanitarianresponse.info/sites/www.humanitarianresponse.info/files/documents/files/ukraine_hno_hrp-en.pdf, стор. 2, 4.
- ¹⁰ УКГП, *Україна: Доповідь про ситуацію*, 22 жовтня 2021 р., <https://reports.unocha.org/en/country/ukraine/card/2bMBM0ECTo/>. З урахуванням швидко змінного характеру ситуації ці та інші дані можуть змінитися, тому на них не слід покладатися для відображення поточних цифр. наприклад, БіБіСі, *Українська криза: скільки буде біженців і куди вони можуть прибувати?* 2 березня 2022 р., www.bbc.com/news/world-60555472.
- ¹¹ УВКБ ООН, *Україна: тематичне зведення*, 27 травня 2021 р., www.unhcr.org/ua/wp-content/uploads/sites/38/2021/03/2021-03-UNHCR-UKRAINE-Refugee-and-Asylum-Seekers-Update_FINAL-1.pdf, стор.1-2. Див. також, УВКБ ООН, *Україна: Біженці та шукачі притулку*, дата звернення - 25 лютого 2022 р., www.unhcr.org/ua/en/refugees-asylum-seekers.
- ¹² УКГП, *Україна: Доповідь про гуманітарну ситуацію*, 27 лютого 2022 р., <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Ukraine%20Situation%20Report%2027Feb2022.pdf>, стор. 2. «Поточна ситуація загострює вже дуже важку гуманітарну ситуацію на Донбасі і призводить до виникнення потреб у різних сферах життєдіяльності по всій країні». УКГП, *Україна: Доповідь про гуманітарну ситуацію*, 26 лютого 2022 р., https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/2022-02-26_Ukraine_Situation%20Report%20%231.pdf, стор. 2.
- ¹³ БіБіСі, *Тривога в українських містах після ночі артилерійського обстрілу на початку «переломного дня»*, 28 лютого 2022 р., www.bbc.com/news/world-europe-60551688 ABC News, *Десятки цивільних осіб убиті і поранені під час нападу Росії на українські міста*, 28 лютого 2022 р., www.abc.net.au/news/2022-02-28/ukraine-russia-war-civilians-killed-injured/100867166. 27 лютого 2022 року УКГП зазначило: «Фактичне число [втрат] може бути значно вищим, оскільки багато втрат ще не підтверджено». УКГП, *Україна: Доповідь про гуманітарну ситуацію*, 27 лютого 2022 р., <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Ukraine%20Situation%20Report%2027Feb2022.pdf>, стор. 1. Див. також, УКГП, *Україна: Доповідь про гуманітарну ситуацію*, 1 березня 2022 р., <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Ukraine%20Situation%20Report%201%20March%202022.pdf>, стор. 1.
- ¹⁴ Ці дані й надалі оновлюватимуться та публікуватимуться на порталі даних УВКБ ООН: УВКБ ООН, *Портал оперативних даних: Ситуація з біженцями з України*, дата звернення - 2 березня 2022 р., <http://data2.unhcr.org/en/situations/ukraine>.
- ¹⁵ Газета «Washington Post», *Багатокілометрові черги, доброта незнайомих людей, невизначене майбутнє: сцени з українсько-польського кордону*, 27 лютого 2022 р., www.washingtonpost.com/world/2022/02/27/ukraine-russia-refugees-poland/.

Твіт від УВКБ ООН, 27 лютого 2022 р.,

https://twitter.com/RefugeesMedia/status/1497866275317587971?s=20&t=MzY_axbz7LkgOBcSYC-bFw.

- ¹⁶ УВКБ ООН, *Портал оперативних даних: Ситуація з біженцями з України*, дата звернення - 2 березня 2022 р., <http://data2.unhcr.org/en/situations/ukraine>. Див. також, Служба новин «ВВС», *Українська криза: скільки буде біженців і куди вони можуть прибувати?*, 2 березня 2022 р., www.bbc.com/news/world-60555472; УВКБ ООН, *УВКБ ООН мобілізує допомогу вимушено переміщеним особам в Україні та сусідніх країнах*, 1 березня 2022 р., www.unhcr.org/news/briefing/2022/3/621deda74/unhcr-mobilizing-aid-forcibly-displaced-ukraine-neighbouring-countries.html; Агентство «Reuters», *Заступник міністра повідомляє, що близько 350 тис. біженців в'їхали на територію Польщі з України*, 1 березня 2022 р., www.reuters.com/world/europe/around-350000-refugees-have-entered-poland-ukraine-says-deputy-minister-2022-03-01/.
- ¹⁷ Європейський Союз, *Директива Ради 2001/55/ЄС від 20 липня 2001 року «Про мінімальні стандарти для надання тимчасового захисту у разі масового припливу переміщених осіб та заходи підтримання балансу у зусиллях держав-членів у зв'язку з прийомом таких осіб та наслідками такого прийому»*, 7 серпня 2001 р., <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2001:212:0012:0023:EN:PDF>.
- ¹⁸ Застосовні нормативно-правові акти включають Конвенцію 1951 року про статус біженців та Протокол 1967 року до неї; Кваліфікаційну директиву ЄС [Європейський Союз, *Директива 2011/95/EU Європейського Парламенту та Ради ЄС щодо стандартів для кваліфікації громадян третіх країн або осіб без громадянства як бенефіціарів міжнародного захисту, щодо єдиного статусу для біженців або для осіб, які мають право на додатковий захист, та щодо змісту наданого захисту (перероблена) («Кваліфікаційна директива»)*, 13 грудня 2011 р.], www.refworld.org/docid/4f06fa5e2.html; або застосовні регіональні нормативно-правові акти, включаючи Конвенцію 1969 року ОАЕ та Картахенську декларацію 1984 року [Картахенська декларація про біженців, прийнята на колоквиумі на тему «Міжнародний захист біженців у Центральній Америці, Мексиці та Панамі», 22 листопада 1984 р., www.refworld.org/docid/3ae6b36ec.html].
- ¹⁹ УВКБ ООН, *Рекомендації з надання міжнародного захисту №5: Застосування положень про виключення зі сфери міжнародного захисту: Стаття 1F Конвенції 1951 року про статус біженців*, 4 вересня 2003 року, CR/GIP/03/05, www.unhcr.org/refworld/docid/3f5857684.html.
- ²⁰ См. УВКБ ООН, *Керівні принципи щодо забезпечення збереження цивільного та гуманітарного характеру притулку*, вересень 2006 року, <http://www.refworld.org/docid/452b9bca2.htm>.